

† І Л А Р І О Н

ПРЕПОДОБНИЙ
І О В П О Ч А Ї В С Ь К И Й

В і н н і п е р
1 9 5 7

ПРЕПОДОБНИЙ
ІОВ ПОЧАЇВСЬКИЙ

УКРАЇНСЬКЕ НАУКОВЕ ПРАВОСЛАВНЕ
БОГОСЛОВСЬКЕ ТОВАРИСТВО

В і н н і п е г

1 9 5 7

Printed by
"TRIDENT" PRESS, LIMITED
Winnipeg, Manitoba

1.

ЧАС ЖИТТЯ Й ПРАЦІ ПРЕПОДОБНОГО ІОВА.

Під час страшної загрози самому існуванню українського народу, як окремої нації, під час жорстокої унії загорівся в Україні ще один блискучий світильник негасимий, який тоді ясно горів і світив на всю Західню Україну, — це був Преподобний Іов Желізо. Жив і працював він у страшний і жорстокий час гонінь на український народ від католиків та їхніх помічників уніятів, і він твердо й безбоязно боронив Православну Віру проти всяких наскоків уніятів, і цим прославився на всю Україну, а особливо на всю Волинь і Галичину. Усе своє довге життя (1551—1651) Іов горів і світив, як блискуча негасима лямпада Православія всього українського народу.

Іов — це головно ревний молитвеник за весь український народ, щоб Господь зберіг йому цілим його найбільший скарб — Віру Українську, Віру Православну, а підступну унію показав людям в її правдивій чорній істоті — і знищив. Акафист Преподобному Іову правдиво зве його “адамантом Православія”, — він беріг його чистоту, боронив його

усе довге життя своє (жив сто літ) сміло й відкрито.

Преподобний Іов був у близьких стосунках зо скалою Української Віри, Святого Православія, з князем Костянтином Острозьким і Дубенським. Коли року 1596-го ввесь Берестейський Собор, започином князя Костянтина, голосно крикнув на всю Україну: “Протестуємо проти несправедливої унії! Даємо обіт Віри, совісти й чести, за себе й за наших потомків, не слухатися цих засуджених соборним приговором відступників-уніятів!” то цей крик ясно почув Преподобний Іов (йому було тоді 45 літ), сприйняв його, як непорушну присягу “своєї совісти й чести”, сприйняв усією чистою душею своєю, і все життя належно виконував цю присягу, і передав її і потомкам своїм, а в тому й нам, — як заповідь Господню.

Був це ревний молитвеник, горливий оборонець Української Віри батьків своїх; був це чесотний чернець, який вірно й самовіддано служив Господеві. Афанасій Берестейський, як ми пишемо в другому місці, боровся проти уніятів усією своєю істотою, боровся нервово, забуваючи про все. Іов же, навпаки, був мовчальник, показував непорушну ве-

лич Православної Віри самим чеснотним життям своїм та поступованням, — він світив таким сильним Православ'єм, що унія гасла перед ним, як гасне темрява перед світлом.

2.

ІОВ — ЧЕРНЕЦЬ УГОРНИЦЬКОГО МОНАСТИРЯ.

Іван Желізо народився в Галичині на Покутті, десь біля 1551-го року.¹ Народився на Станиславівщині в православній родині, яка свято берегла свою батьківську Віру св. Князя Володимира, Віру Православу. Маленький Іван зростав у чеснотному оточенні, у пошані до Господа і Його Віри Православної. З малих

¹ Деякі дослідники, — за Пож'яником, що зберігається в Почаєві, — подають, що батько Іова звався Іван, а мати Агафія, що жили вони недалеко від Коломиї. Родина була заможна й шляхетна, див. *С. Антонович*, ст. 19. Життя Іова, написане його учнем Досифеєм, подає тільки: “Родом бі от предіи Покутських, в землі Галицькой, от родителей правовірних і христолюбивих”.

У той час прості селяни звичайно прізвищ не мали, а мали їх тільки шляхтичі. Батьки Іова прізвище мали, Желізо, а це піддає думку, що вони були шляхтичі.

літ у дитини помічався нахил до релігійного життя.

Дитина, певне, не раз бувала на прощах у своїм поблизькій монастирі, і рано бачила глибоку радість православних монастирів і їх небесну красу служення Богові. І дитина рано запрагла віддатися Господеві цілком, і вступити в монастир.

Тільки десять років мала дитина, коли вступила в Угорницький монастир послушником, і його там прийняли з любов'ю. Чому так рано дитина вступила до монастиря, нема відомостей, — можливо, що батьки його разом померли, а може їх татари захопили в полон або вбили, що тоді бувало нерідко. Це був десь 1561-ий рік. Це Господь захотів, щоб Іов Желізо віддався на службу Йому ще з дитячих років. Беручи це на увагу, стане ясним, чому малий монашок вибрав собі ім'я Іова многострадального.²

Угорницький Спаський монастир, здається, тоді тільки повстав,³ але мож-

² Проф. о. А. Хойнацький: Почаевская Успенская Лавра, 1897 р. ст. 49, подає, ніби малий Іван Желізо таємно втік від батьків у монастир. Джерела про це не свідчать.

³ Проф. Ів. Крип'якевич у своїй праці: "Середньовічні монастирі в Галичині" на ст. 103 подає, що

ливо, що він існував уже й до того. Манастир був Товмацького повіту біля Отинії, десь над Дністром, у Карпатах. Не виключено, що тут недалеко було й рідне село Івана Желізо, яке він так рано покинув. У цьому манастирі малий Іван бував, певне, не раз зо своїми батьками.

Малого хлопця віддали в науку до еклесіярха (монаха ключаря, що відав порядком Богослужб), і під ним він був два роки. Молоденький монашок був тихий і пильний, дуже добре вчився, та все мовчав і мовчав. І все пильнував усім послужити й усім догодити.

А в 12 літ, десь року 1563-го, молодий послушник Іван став проситися постригти його в монахи. Бажання небуденне для малого, але його сповнили, і Іван став Іовом.⁴ Чому власне назвали І о в о м ? Це слово староеврейське, і Словник 1627 р. Памви Беринди вияснює його так (ст. 283): “тверд, любяй Бога, або боліючий, або vzdихаючий, терп'ячий неупріязні”. Можливо, що молодий монашок уже перед тим багато натерпів-

Угорницький манастир згадується від початку XVII в. Це не так, — він уже був року 1560-го. Австрія закрила цього манастиря 1752-го року. Див. “Записки ЧВВ”, Жовква, 1926, т. II вип. 1—2.

⁴ При постриженні в монахи міняється ім'я, — по-зостається тільки початкова буква зо світського імені.

ся, пізнав горе, тому й назвали його Іовом. У всякому разі Іов усе життя своє не забував значення цього глибокого слова, і був справді твердий у своїй Православній Вірі та любив Бога. Ніколи не забував він і свого многостраждального біблійного праотця Іова, що твердо беріг Віру в Бога, не зважаючи ні на жодні терпіння.

Іов був дуже чесотним монахом, був “як Ангол”, каже його життєписець. Монаші обов'язки виконував пильно, — був слухняний, смиренний і повний мовчальник. Усі його любили, бо Іов усім смиренно корився. І ревно навчався Святого Письма, і читав книжки, які міг дістати.

Коли Іов досяг повноліття, то його висвятили в Диякони, а пізніше і в Іереї, і він став Іеромонахом. Тепер священичі обов'язки та сам священичий сан ще більше споважнили Іова, — він пильнує жити чистим монашим життям. І слава про молодого чесотного монаха стала ширитися по Галичині.

Іов від юнацьких літ був аскетом: суворо постив і любив багато молитися. А тепер віддавався цьому ввесь. Бути справді з Господом стало ціллю життя Іова.

А десь року 1581-го, коли Іову сповнилось 30 літ, він постригся в “великий

Ангольський образ”, — прийняв т. зв. с х и м у , став схимонахом. При прийнятті схими знов конче міняється ім’я, і Іов став Іоаном, як звався він до монашества. Це рідкий випадок, щоб молодий монах відважився стати схимонахом чи Іеросхимонахом, бо такий без крайньої потреби не може кидати свого помешкання, — обов’язаний не виходити з келії.

Схиму прийняв Іов на пам’ять Івана Предтечі, тому пильнував і наслідувати йому в усьому, — суворо постив, просто зодягався, любив самотність і довгу молитву. Може схиму прийняв він 24-го червня, на день Івана Предтечі.

Прийнявши “великий Серафимський образ” (схиму), Іеросхимонах Іван ще побільшив свої християнські й аскетичні подвиги та поглибив своє чеснотне життя. І чутки про суворе чеснотне життя Івана покотилися по всіх Карпатах, по всій Галичині.

Угорницький монастир спочатку розвивався дуже помалу, але трохи пізніше він добре розрісся, а це тому, що Ігуменом його став знаменитий Іов Княгиницький (†1621). Дідич Адам Балабан сильно просив Княгиницького: “Єсть у моїй маєтності церковця мала святого Архистратига Михаїла. Я тебе задовольню

всім, що потрібне, тільки спасайся й моли Бога за нас. А коли захочеш приймати й братів однодушних, то я з дружиною своєю дамо вам потрібне, бо хочу мати в своїй маєтності богомольця й монастиря”... І Іов Княгиницький пішов до Угорник, “і почав там жити скитським життям, а незабаром стали приходити до нього багато-хто з монахів та світських, хто хотів з ним жити та спасати душу свою.”⁵

Безумовно, чесотний схимонах, трохи пізніше основник славного Скиту Манявського, що був недалеко від Угорник, ще застав Іова Желізо в Угорниках, і Іов мав змогу виховуватися в високоосвіченого Ігумена Княгиницького. Сюди ж, до Угорник, приходив з Афону і славний борець проти унії, Іван Вишенський, приятель Княгиницького. І ці три вели-

⁵ С. Голубевъ: Кіевскій Митрополитъ Петръ Могила, т. I., додатки, ст. 228, Київ, 1883 р. Див. ще М. Грушевський, т. V, ст. 267. П. Батюшковъ: Вольтъ, 1888 р., ст. 143. — Життя о. Княгиницького написав о. Ігнатій з Любарова, і в ньому (уривок з нього тут) каже, що на прохання дідича Адама Балабана це о. Княгиницький заснував Угорницького монастиря. Коли б це прийняти, тоді треба було б прийняти, що Іов жив не сто літ, а значно менше, і тоді б Іов вступив до монастиря пізніше, коли там був уже о. Княгиницький.

кі мужі, завзяті борці проти унії, мали нагоду обмірковувати способи боротьби проти неї.

Праця Преподобного Іова в Угорницькій монастирі коротко, але виразно оцінена в Акафісті йому: “Радуйся, обитель (монастиря) Угорницькую твоїм житієм просвітливий!” (Ікос 1).

3.

ІОВ СТАЄ ІГУМЕНОМ ДУБЕНСЬКОГО МОНАСТИРЯ.

Слава про гарячого молитвеника та твердого православного о. Іова докотилася й до князя Острівського й Дубенського Костянтина. У його Дубні, у Дубенській Хрестовоздвиженській монастирі на острові дуже потрібний був освічений провідник, який сильніше провадив би браттю Христовою дорогою.

І князь Костянтин звернувся до Ігумена Угорницького монастиря відпустити до Дубна Іова⁶ для керівництва мана-

⁶ Будемо звати далі його також Іовом, хоч він, як схимонах, звався вже Іоаном. Але й Церква зве його тільки Іовом. Літературна мова приймає форму *Іов*, а не *Іовъ*. — Подаємо скрізь так, як підписувався сам Іов: Желізо (Желѣзо), а не Залізо.

стирем, “щоб показати зразок монаших подвигів братії Дубенського монастиря серед життя, повного попсування звичаїв через впливи папістів”, цебто уніятів. Угорницький Ігумен спершу не погоджувався відпустити високо освіченого Іова, вказуючи, що він і в Угорниках дуже потрібний. Але вкінці таки погодився, і поблагословив Іову відійти на нове місце служби.

І десь року 1584-го Іов був обраний Ігуменом Дубенського монастиря, — перед ним стелилося широке поле для більшої праці на Божій ниві, бо цей монастир був одним з великих монастирів. І 20 літ Іов правив Дубенським монастирем,⁷ навчаючи братію свою чесного спільножитного монашого життя, і собою показуючи їм найвищі приклади до православного подвигу. Ігумен сильно впливав на всіх, і Дубенський монастир духово високо виріс, і став міцною фортецею Православія. А Польща свої переслідування Православія все збільшувала та ширила на всю Україну.

Дубенський Чеснохресний монастир на острові знаходився під пильним доглядом свого патрона й фундатора кня-

⁷ А. Хойнацький подає роки 1583—1604 (див. ст. 302), але це роки тільки припускальні.

зя Костянтина Острозького. Ще року 1547-го князь щедро наділив свій монастир, а за часу Ігуменства Іова завжди не забував про нього. Так, 15 червня 1599-го року князь Костянтин дав Дубенському монастиреві села Горбачин та Пантелеймонт-Климент “з грунтами, полями й горóдами, що лежать на сіножатах коло болот Горбчинських і річки Іванівської, на яких лежить Вижанка й ін.”

Час Великого Посту князь Острозький звичайно перебував у Дубенському монастирі. Скидав з себе світську одержу, а зодягав монашу, і цілий піст жив з монахами. Звичайно, цього часу князь давав монастиреві щедрі пожертви.⁸ Духовником його був Преподобний Іов.⁹

Ігуменування в Дубні було тяжке, бо й час був такий, але праця полегшувалась постійним заступством кн. Острозького.

Прийшов страшний 1596-ий рік з його ще страшнішою нечуваною зрадою, — Берестейською унією. На всю Україну прогремів голос Православного Собору і всіх кращих синів України з князем Костянтином Острозьким на чолі:

⁸ М. Максимовичъ: Сочиненія, Київ, т. I., ст. 33-4.

⁹ А. Хойнацький, ст. 56.

“Не визнаємо унії, не визнаємо тепер і на віки вічні, бо це зрада Україні”... Уся Україна, усі українські православні монастирі серцем і душею сприйняли наказ свого Собору, і при унії була тільки купка відступників.

І Іов перетворився в правдиве Желізо Православія, і став ревно навчати, як берегти й боронити Православну Віру. Він виголошував проповіді та слова, і скрізь і завжди він кликав “берегти свою совість та честь”, і відкидати підступну унію, не чинити Україні зради, бо вона й без того знеможена від поляків...

Як розповідає біограф о. Досифей, Преподобний Іов Желізо “більше 20 років добре керував ченцями з Неба даним йому розумом, скромністю та частим навчанням, а найбільше своїм власним добрим прикладом подвигів та праці”. Єзуїти з уніятами зо всіх сторін нападали на Дубенського монастиря, о. Желізо мів відбиватися.

Але ті, хто творив унію: фанатик король Сигизмунд III, польська влада, єзуїти та ксьондзи разом з панами-дідичами, усі разом накинулися найперше на монастирі, як фортеці Православія та української культури, щоб їх захопити й передати уніятам. Робити це гвалтом не все було зручно, тому пішли в рух єзуїти

та їхня розкладова тактика, щоб помалу всіх загнати в унію, а потім у католицтво, а вкінці — усіх поробити поляками. І тоді кінець Руси!

І пішла настирлива єзуїтська праця, а всім православним українцям не було життя. Україна стогнала від католицько-уніятських переслідувань...

А Іов Желізо з Дубенським монастирем стояв як залізо, і всім світив, як провідний світильник. Злоба уніятів не знала меж, — вони вривалися в Дубенський монастир зо всіх сторін, але ще живий був князь Костянтин Острозький зо своїм численним козацьким військом, якого боявся навіть польський король, а тому Дубенського монастиря уніяти захопити ніяк не могли.

А слава про залізного оборонця Української Віри проти унії все росла та росла, і ширилась не тільки по всій Волині, але й по всій Україні. І всі раділи, що Милосердний Господь послав Україні стовпа й скелю Православної Віри, а уніяти кипіли злобою. До Дубенського монастиря приходили й приїздили православні зо всіх сторін порадитися, як боронитися проти зрадливої унії, приїздили часом з найдалших країв. І всіх Ігумен Іов підтримував на дусі, усім давав поради міцно боротися проти унії,

кріпко стояти за Єдину, Святу, Соборну й Апостольську Віру України, — Віру Православну.

Преподобний Іов добре розумів, що для корисної боротьби з латинниками та уніятами найбільше потрібна належна освіта. І він, будши Ігуменом Дубенського монастиря, завжди пильнував, щоб у монастирі були потрібні книжки. А того часу їх можна було мати тільки рукописні.

І ось Ігумен Іов заклав у монастирі гуртка письменних ченців і дав їм переписувати книжки не тільки для своєї потреби, але й для поширення по інших монастирях. Для свого часу це була велика культурна робота.

Іов Желізо, як Ігумен Дубенський, багато зробив для свого монастиря, і монастир зріс на силах. Акафист на честь Преподобному Іову каже про це: Іов “прославив Дубенського монастиря своїми великими трудами” (Ікос 1), і що він “у Дубенському монастирі був на відігнання еретичних затій” (Кондак 2), цебто затій уніятських.

Ігумен Іов Желізо близько знався з князем Костянтином Острозьким, був його духовником, і мав його собі плечима, на нього спирався в своїй праці, як на непоборну скелю. Князь Острозький

добре бачив Церкву Православну “от-
всюду враги противящимися попираему
і нещадними волки без милосердія по-
жираему”,¹⁰ і допомагав Українській
Церкві всім, чим міг. Та 13-го лютого
1608-го року, у першу суботу Великого
Посту благочестивий князь упокоївся в
Бозі, а Дубенський монастир позостав-
ся сиротою...

Бідна Віро Українська, — хто тепер
тебе боронитиме?

Зараз по смерті князя Костянтина
Острозького настало пекло на Волині.
Славний історик Православної Церкви
Архиєпископ Филарет Гумилевський по-
дає: “Поки жив був князь Костянтин Ос-
трозький, він, скільки міг, боронив Пра-
вославіє навіть за межами своїх воло-
дінь. Але року 1608-го він помер. Уніят
Єп. Потій, перше Єпископ Володимир-
ський, потім уніятський Митрополит, по-
водився з православними як кат. Єзуїти,
його наставники, поводилися ще більш
жорстоко. За їхньою наукою недостой-
ний, напівбожевільний син великого
батька, князь Януш Острозький став фа-
натиком папізму: року 1615-го — за на-
мовою єзуїтів — він позбавив наслідства
своїх племінників, князів Костянтина й

¹⁰ Слова князя з передмови до Біблії 1581 року.

Івана, за те, що вони не погоджувалися прийняти католицизм. І ось так місто Дубно попало в пазурі езуїтів"...¹¹ А по цьому уніяти силою захопили й Дубенського православного монастиря.

І з бігом часу становище православних усе гіршало. Українська шляхта покинула свій народ, — відцуралася його Православної Віри й прийняла католицизм та приставала до поляків. Ці "поляки"-перекинчики гнали український народ в унію ще сильніше, як правдиві поляки. Часто бувало, що коли наші селяни не хотіли приймати унії, то їхню церкву передавали в аренду жидам, а ті податками таки змушували його до унії.*

На Волині, ховаючись від уніятів, повставала навіть таємна підземна православна церква, бо відкрито молитись православному не було де...

Через тяжкі утиски католиків та уніятів Іов Желізо змушений був відійти з Дубенського монастиря. Житєписець Досифей подає, ніби о. Желізо пішов з Дубенського монастиря, нікому нічого не сказавши. Це твердження неясне. Костянтин Острозький ще з 1592-го року одержав від короля Сигизмунда III пра-

¹¹ Житія Святихъ, кн. X, ст. 247, 1900 рік.

* Дяв. "Історія Русів", Нью-Йорк, 1956 р., ст. 59.

во патронату на Волині, знав монастирі добре, і може це він піддав думку о. Желізу дати належний устрій і новозаснованому Почаївському монастиреві. Сам же о. Іов хотів перейти до цього монастиря, як спокійнішого.

Наступником Ігумена Іова в Дубні став Ієромонах Віталій.¹²

Можна припускати, що Анна Гойська, фундаторка Почаївського монастиря, а з нею може й князь К. Острожський вговорили о. Іова Желізо перейти на Ігуменство до нового Почаївського монастиря. Ігумен погодився, і десь незабаром по році 1597 перейшов до Почаєва,¹³ і став першим його Ігуменом. У всякому разі історія не знає жодного іншого Ігумена в Почаєві перед Іовом.

Іова, певне, здавна вже тягнув до себе монастир Почаївський, де він міг молитися спокійніше, бо там були навіть печери для самотнього життя.

А Почаївський монастир тоді вже скрізь був відомий, а особливо через свою Чудотворну Ікону Божої Матері, що принесена до нього 1597-го року, від якої розпочалися славні чуда.

¹² А. Хойнацький, ст. 50.

¹³ Дослідники подають часом роком переходу Іова до Почаєва 1602, 1604 і інші.

Дубенський монастир позостався без свого довголітнього Ігумена. Але монастир набрався від Іова сталевого порядку, і напади вовків належно відбивав.¹⁴

4.

ІОВ ЖЕЛІЗО В ПОЧАЇВСЬКИМ МОНАСТИРІ.

Іов мріяв пожити в Почаївському монастирі хоч спочатку спокійно, згадати затишний Угорницький монастир і цілком віддатися молитвам до Господа. Ще з 1597-го року він мріяв про Почаївського монастиря, уже тоді “світлістю чудес премногих сіяючого”, коли туди була перенесена Чудотворна Ікона Божої Матері. Іов оселився на Почаївській горі, вибравши собі відповідну печеру. Тут можна було молитися на самоті. Усі Іова добре вже знали, і прийняли його в Почаєві з радістю.

Та недовго міг Іов Желізо заживати спокою в своїй печері на Горі, яку він уже полюбив, — братія обрали його незабаром на свого Ігумена, а Анна Гойська сильно його про це просила. І хоч як відмовлявся Іов, а проте вкінці зму-

¹⁴ Але десь у другій половині XVII віку, вже по смерті Іова Желізо, таки був зятягнений в унію.

шений був погодитися, — і став Ігуменом Почаївським, де сяяла своїми чудами Божа Мати. І відтепер Іов віддався Йй всією душою, як найріднішій Матері своїй.

Хто були Ігуменами до о. Іова Желізо, не знаємо. І чи були вони, трудно про це твердити. Думаю, що до Іова монахи в Почаєві жили “скитським”, цебто самотнім життям, і ще монастир упорядкованим не був. І власне завданням о. Іова й було запровадити в Почаївському монастирі “спільножитний” монаший Устав. У фундації Анни Гойської 1597-го року ясно говориться, що вона засновує новий монастир,¹⁵ а значить — до Іова Ігумена не було взагалі.

І вже позостався Іов у Почаєві все дальше своє життя, аж до смерти (†1651 р.). Пробув Желізо у цьому монастирі майже 50 літ, і зробив тут надзвичайно багато, — це він поставив цього монастиря на тверді ноги, це він його вже належно зорганізував за спільножитним Уставом. Іов запровадив у Почаєві правдиве спільножитне монаше життя, і Почаївський монастир став сяяти на всю Волинь своїм чеснотним життям, а Іов

¹⁵⁾ Докладніше про це див. у моїй монографії про монастирі, про т. зв. Келіотів.

заслужив собі правдиву назву — Почаївський.

А праця була велика й тяжка, і що далі, то ставала все тяжчою. Манастир кругом був оточений католиками, які все намагалися зтягнути його в унію. Католики й уніяти безперестань зазіхали на Почаївський манастир, і все чинили йому прикрощі та підступи, а то й збройно нападали на нього та на його маетки. Але Почаївський Ігумен Желізо сильно й мужньо боронив свого манастиря та Віру України, Віру Православну. І що сильніше й жорстокіше уніяти нападали, то твердіше стояв на сторожі манастиря Іов Желізо.

На цей час повмирили вже всі православні Єпископи, а вибрати нових польська влада, що силою заводила унію, не дозволяла: приймайте унію, й будете мати Єпископів. Тоді славний гетьман Петро Конашевич-Сагайдачний упросив Патріярха Єрусалимського Феофана, що переїздив через Україну, висвятити Україні Митрополита та п'ятьох Єпископів. І Патріярх зробив це 1620-го року, і Українська Церква ожила. Поляки й уніяти горіли злобою, але нічого вдіяти не змогли, бо тоді ж козаки присягнули зброєю боронити свою Віру проти наскоків уніятів.

Року 1628-го нововисвячений Митрополит Іов Борецький скликав до Києва чергового Всеукраїнського Собора на 15 серпня. З'їхалася вся Україна, і всі одноголосно осудили уніятів, як відступників і зрадників і Віри, і України, і всі постановили: “Твердо стояти в Православній Східній Вірі, і не думати про відступлення в унію, і під присягою клянемося не відступати від Православія, і закликаємо до того весь православний народ!”... На цьому Соборі був і Почаївський Ігумен, і під зверненням 16 серпня 1628-го року до всієї України підписався “Іеромонахъ Іоаннъ Желѣзо, Ігумень Почаевскій, власною рукою”.¹⁶

Київський Всеукраїнський Собор сильно підняв духа всієї України: міцно стояти при Українській Вірі, Вірі Православній, а унію поборювати, як зраду й відступство.

А вороги й унії лютували. Року 1623-го 19 червня сусід монастиря, польський пан Андрій Фірлей, каштелян Белзьський, сам лютеранин (перекинчик з православних), з намови єзуїтів, наїхав на Почаївського монастиря зо своїми гай-

¹⁶ Життя Святыхъ, жовтень, 4. 4, Мюнхен, 1951 р., ст. 76. Див. ще *С. Голубевъ*: *Петръ Могила*, т. I, додатки, ст. 313. *А. Хойнацький*, ст. 55.

дуками, й ограбував його, щоб тільки можна було забрати. Забрав навіть Чудотворну Ікону Божої Матері, цебто саму душу монастиря, і перевіз її в своє містечко Козин, до свого замку. Але Іов не впав на дусі, і почав шукати в Польщі Правди. Це був найтяжчий йому час: він душею своєю зрісся з Чудотворною Іконою, вона одна стала йому провідною Зорею і в житті, і в праці, — і її забрали...

Кинувся Іов до суду, але там для неунятів права ніколи не було. Та заступилася за православних Сама Божа Мати, — Вона тяжко покарала жінку Андрія Фірлея, що, як лютеранка, сміялася з Ікони: “напав на неї злий дух, який володів нею довгий час”. І по 18-ти роках Фірлеї вернули Ікону року 1641-го. То був для Іова страшний час випробовування: Чудотворна Ікона була в лютеранському полоні 18 літ, а Іов Желізо рвав цим своє серце й душу... Хто міг таке видержати? Тільки Іов Желізо, що невинно всіх підбадьорував: Бог правду бачить, і тяжко покарає відступників...

А року 1647-го найвищий Люблинський Трибунал — уже пахло Хмельничиною — таки наказав Фірлеям повернути все заграбоване... Почаївська Мати Божа вислухала моління Свого вірного

слуги, — Ігумена Іова! Андрій Фірлей — він уже був воеводою Сандомірським — змушений був дещо повернути, але всього заграбованого таки не віддав.

Але Іов діждався і кращих часів. Недалеко від Почаєва проживала благочестива родина, — Федір і Єва Домашевські. Ігумен Іов напевне добре з ними знався, бо вони багато давали пожертв на Почаївського монастиря. А пізніше Іов уговорив їх поширити малого монастиря, і року 1649-го вони поставили своїм коштом мурованого Собора на честь Пресвятої Тройці. Звичайно, у цьому була велика заслуга й самого Іова, і повстав величний Собор, як окраса всієї Волині. І це в той час, коли так лютувала унія, — Почаївський монастир був для неї найбільшою перепоною. Це тому, що вже вся Україна, під проводом Богдана Хмельницького, повстала проти унії, тому ніхто не наслідився перешкодити праці Федора Домашевського.

Ігумен Іов мав під своїм доглядом, — за звичаєм часу, — малі монастирі та церквці, — був їх “дозорцею”.

Року 1646-го дідичка сусіднього міста Загаєць Ірина Ярмолинська задумала поставити в себе православного монастиря. Духовником її був Ігумен Іов, — і він багато допоміг, щоб у Загайцях таки

повстав монастир. Заповіт Ірини Ярмолинської про це 1646-го року підписав, як свідок, і Іов Желізо.¹⁷

5.

ЧЕСНОТНЕ ЖИТТЯ ІОВА ПОЧАЇВСЬКОГО.

Іов Желізо завжди був зразком чесного монашого життя, і без слів кликав увесь монастир за собою власне найкращими прикладами, які сам подавав. Монастир був великий, і не легко було дати добрий лад йому, — завжди потрібна була невпинна праця, до всього треба було пильно доглянути. Іов був зразком трудящого монаха: він цілий день невпинно працював, і ніхто ніколи не бачив його без праці. Він дуже любив садок та горód і цілими днями працював у них: то садив і пересаджував дерева в монастирському садку, то копав у горódі, то копав саджавки для води. Сам невпинно працював, і других кликав до того ж.

І аж до нашого часу позоставили старезні й височезні липи, руками Іова насаджені, позоставилося й два ставки (для пійла худоби), руками його викопані. Разом з монахами Іов викопав при

¹⁷ А. Хойнацький, ст. 49 і 57, — тут і фото з підпису Іова Желізо.

монастирі глибоку криницю, яка так само позосталася й дотепер.*

А по ночах Іов любив молитися. Ставав на коліна, і зо слізьми вичитував свого улюбленого Акафиста до Божої Матері і гаряче молився, часто зо слізьми, щоб Вона, Милостива Заступниця, визволила Україну і весь “руський народ” від жорстокої унії. Особливо любив Іов молитися в своїй печері, — зачинявся в ній, і молився на самоті без перешкод.

Життєписець Іова, Іеросхимонах Досифей, його улюблений учень, пише про це: “Коли б ця камінна печера мала уста, вона розповіла б нам, що Іов зачинявся в печері на день, а то й на три дні і більше, а часом і на тиждень, а годувався тільки слізьми своїми. І безпереривно молився про добро світу, за Православну Церкву, за народ український, за те, щоб серед нього панувала Віра Православна”, а не унія. Молився і плакав, і гарячі сльози рясно лилися на холодну долівку печери... Бо рятунок українцям позостався тільки в Бозі.

Від постійної праці та неперестанного стояння на колінах усе тіло Іова вкрилося язвами, а часом навіть відпадало від

* Див. А. Хойнацький, ст. 54 і 56.

тіла. А ноги боліли й отікали та пухли. Але вічний молільник, не зважаючи на це, ревно молився, і благав Почаївську Опікунку оборонити український народ від уніятських підступів та жорстокостей.

Іов був глибокий мовчальник. Ніхто ніколи не чув від нього непотрібного слова. Усією душею любив Ісусову молитву, і дуже часто проказував її: "Господи, Ісусе Христе, Сину Божий, помилуй нас!" Часто це була його відповідь там, де треба було дати гострішу.

Іов був щедрий і многомилостивий, і допомагав кожному, хто до нього про що звертався. А бідоти було тоді багато, і Іов заспокоював, кого міг і чим міг.

Родина дідичів Жабокрицьких не раз допомагала Почаївському монастиреві. Але в 40-х роках XVII століття Жабокрицькі зовсім збідніли, і Ігумен Іов прийняв їх з трьома дітьми до Почаївського монастиря.¹⁹

Одного разу довго й гаряче молився Іов Почаївський. Але встав з молитви, щоб пройтися поміж монастирськими будинками, і зайшов до клуні зо збіжжям. Аж бачить, якийсь чоловік незграбно вовтузиться з великим мішком пшени-

¹⁹ А. Хойнацький, ст. 54.

ці, усе ніяк не може взяти собі на плечі. Бо затяжкий був.

Іов підійшов, і тихо допоміг злодієві, щоб легше взяти мішка на плечі:

— Бери зручніше, брате, бо не донесеш... Я піддам тобі...

— Як треба, то бери собі, брате... Але пам'ятай про Господа...

І більше нічого, і Іов мовчить...

І злодій не витримав: кинув мішка, а сам повалився в ноги Преподобному, і просив вибачити за крадіж, на яку його пхнув нечистий...

А Іов тихо пішов у свою печеру, і молився далі, просячи Пречисту рятувати всіх і допомагати бідним.

І печера була улюбленим місцем Святого, — тут він завжди молився, тут він душевно відпочивав. І тут він поклався і на свій вічний спочинок, — у ній його нетлінні Мощі лежать і тепер. І Іовова печера — це Святиня всеукраїнська.

За своє глибоке чеснотне життя Іов удостоївся навіть того, що йому одного разу явилася Божа Мати. Життєписець і учень Досифей розповідає, що він сам бачив оце. "Одного разу, — пише він, — Преподобний Іов молився в своїй печері. Аж ранком осяяло його .Світло Божої Благодаті, яке сяяло дві години безпере-

станно. А я, побачивши це, у великім страху впав на землю, переможений таким чудесним видінням". І певне не раз бувало таке чудесне явління.

Повстання Богдана Хмельницького стало року 1648-го всенароднім, і всі чекали великих змін. Але наступив 1651-ий рік, коли Преподобному Іову довелося багато перетерпіти й пережити душевно.

Берестечко знаходиться недалеко від Почаєва, над річкою Стиром, і тут у неділю 22-го червня 1651-го року сталася велика трагедія України: в боротьбі за Віру Православну проти унії полягло від поляків 30,000 козацтва... В архиєрейській мантиї, у Митрі, з Євангелією в одній руці, а з освяченим мечем у другій Коринфський Митрополит Йоасаф носився на полі, підбадьоруючи козацтво стояти за Віру Православну проти унії, але Митрополита перейняв польський шляхтич на коні, і прошив його мечем...¹⁹

Це прошило душу і Преподобному Іову, бо Митрополит Йоасаф напевне спинявся в Почаївськiм монастирі. І взагалі Берестецькі бої сильно вплинули на монастиря, бо він був чисто українським і Вірою, і своєю ідеологією. Сто-

¹⁹ *Н. Костомировъ*: Богдан Хмельницькій, 1870 р., т. II, ст. 358.

дітній Ігумен Іов нічим не міг допомогти козакам, крім як своєю гарячою молитвою. Думаю, що свого часу славний гетьман Богдан Хмельницький побував у Почаївськiм монастирі, і Іов приймав його, як оборонця Православної Віри, як нищителя смертоносної унії, що “була причиною всього злого в Україні”, як говорив сам Великий Богдан.

Козаки втікали з-під Берестечка, і певне багато було їх і в Почаївськiм монастирі, і вони запевняли всіх, що це не кінець, що Православіє таки переможе, і козаки відімстять за зрадливу унію. І Іов Желізо глибоко в це вірив, і гаряче молився за Україну.

В Акафісті Преподобному Іову ясно змальоване все чеснотне життя Його. Подамо кілька уривків²⁰ з нього: “Ти полюбив еси зачинення в печері, де проводив дні і ночі в молитві І З. Почаївські брати чули безперестанно Ісусову Молитву, яку твої уста вимовляли, Отче Іове, і бачили сльози, що текли з твоїх очей, наставлялися бесідою твоєю, навчалися прикладом життя твого й виголюшували: Радуйся, молитвенику наш найдобріший, Радуйся, учителю наш

²⁰ Скорочення: І — це Ікос, а котрий саме, це зазначено цифрою.

Кроткий... І 4. Ти Хрестителя в повздержанні наслідував" І 4.

"Почаївські монахи й прості люди бачили, як їх Ігумен смиряв себе копанням землі, і садженням дерев, і збиранням гною, і дивувалися, як другому Дамаскину, і тим зненавидили всю еретичну гординю, а в Православії затвержували свої душі, і проказували: Радуйся, доброго подвига вождю... І 5. Ти тіло своє за життя свого постом і трудами перемагав еси І 6. Ти навчав нас дбати про своє спасіння" І 11. І багато такого іншого.

6.

ІОВ ЖЕЛІЗО, ЯК ПИСЬМЕННИК.

Преподобний Іов набув собі широку богословську освіту, поважну для свого часу. Ще в Угорницькім монастирі він багато й постійно навчався, і набув собі все, що потрібне монахові. Можливо, що він навчався і від славного о. Іова Княгиницького. Час був такий, що треба було багато знати, щоб належно боротися з ворогами Православної Церкви, які зо всіх сторін сікалися до неї.

У Дубенськім монастирі, де Іов пробув 20 літ, о. Желізо написав кілька тво-

рів проти католиків, уніятів та протестантів, які всі разом кидалися тоді на Українську Віру, Віру Православну. Але ближче цих творів не знаємо, — вони зберігалися в Дубенському монастирі та видані не були.

Історик С. Соловійов розповідає в своїй “Історії Росії” т. X, що Ігумен Іов Желізо займався в Дубенському монастирі перекладом писань Св. Отців, а також списуванням їх. Життєписець Досифей підкреслює, як чеснотність Іова, його довге списування потрібних книжок, чим він здобув собі пошану та розголос.

Деякі автори, пишучи про Іова, зазначають, ніби він заклав у Дубенському монастирі друкарню,²¹ — це не відповідає дійсності, бо в Дубні взагалі друкарні не було.

Так само не було друкарні і в Почаєві, — року 1618-го о. Ставровецький мав свою похідну друкарню, в якій і видав своє “Зерцало богословії”. І того ж року Ставровецький виїхав у Рахманів зо своєю друкарнею.²² А “Зерцало Бого-

²¹ Прот. В. Карвовський у “Духовнім Сіячі”, 1930 р., ст. 230.

²² І. Ойсько: Історія українського друкарства Львів, 1925 р., ст. 193—207.

словія” Київський Собор заборонив, як неправославне.

Певне, копії з своїх праць о. Іов Желізо забрав з собою, відходячи в Почаївський монастир. Тут, у Почаєві, о. Желізо так само писав проповіді, науки, писав полемічні статті проти ворогів Православної Церкви. Писання Іова, — з широко задуманим планом та зо знанням справи.²³ Зо всього видно, що о. Желізо був добрим богословом.

Одна книга Іова довго береглася в Архіві Почаївського монастиря, вона звалася: “Книга блаженнаго Іова Желѣзо, Ігумена Почаевскаго, власною рукою его писанная”. Довго цієї книжки ніхто не друкував, і тільки року 1885-го її видав у Почаєві проф. Київської Духовної Академії Н. Ів. Петров під назвою: “Пчела Почаевская”, видав у перекладі, а не в оригіналі. У цій книзі Ігумен Іов дав уривки з творів Св. Отців про Православну Віру, а також десять наук своїх проти латинян, уніятів та протестантів, разом до 80 творів. Проф. Н. Петров уважає, що ці “проповіді Ігумена Желізо, хоч і не цілком самостійні, проте займають почесне місце серед полемічної літера-

²³ М. Возняк: Історія української літератури, Львів, 1921 р., т. II, ст. 25.

тури кінця XVI і першої половини XVII століття”.²⁴

Ця “Книга” довгі роки зберігалася в Почаївському архіві (№ 127), але року 1932-го забрана була до митрополичого дому в Варшаву, і там загинула.*

Писав о. Іов Желізо тодішньою українською літературною мовою, з домішкою церковних слів. Писав просто й зрозуміло, місцями пригадуючи писання його сучасника, Івана Вишенського. На жаль, твори о. Желізо не видані в оригіналі, але з сильно виправленою на церковне мовою. Це змінює о. Іова, бо він був чистий українець, і писав українською мовою.

Взагалі ж о. Желізо належить до найбільше освіченого монашого клира свого часу, до якого належали: Іван Вишенський, Іов Княгиницький, Захарій Копистенський і інші. О. Княгиницький, з Угорницького монастиря, заснував Скит Манявський, і це в’яже з ним і о. Желізо.

²⁴ С. Антонович: Почаїв. Лавра, ст. 24. А. Хойнацький, ст. 53.

* Ігумен Інокентій: “Православний Вісник”, 1951 р., ч. 1, ст. 26, Львів.

7.

**БЛАЖЕННЕ УПОКОЄННЯ ПРЕПОДОБНОГО
ІОВА.**

Наближався кінець життя й праці Преподобного Іова, наближався скорим кроком. Мав уже сто років, бачив страшне Берестечко, але глибоко вірив, що унії прийшов кінець... Бодай на козацькій землі...

За тиждень до смерті, ще 21 жовтня 1651-го року Іов передрік, коли саме він помре. Та ось наступив і передбачений вівторок 28-го жовтня. Преподобний Ігумен побожно відслужив свою останню Святу Літургію, причастився Христових Таїн, і по Службі став любовно прощатися зо всією братією монастиря, кожному низько вклоняючись, і в кожного смиренно просячи прощення. А по цьому тихо пішов у свою бідну келію, спокійно поклався, — і: “Господи, Ісусе Христе, Сину Божий, помилуй мене!”...

І непомітно відійшов у вічність, щоб там упасти на коліна і ревно молитися перед Самим Господом благальною молитвою всієї збідованої України:

— Господи, спаси Благочестивих і вислухай нас!²⁵

²⁵ *Благочестивий* — це православний. Це моління

Преподобного Іова поховали в монастирськiм садку, якого він насадив і плекав своїми руками. Це той садок, що на південь від монастиря.

Слава про чесотне життя Почаївського Ігумена давно вже котилася по всій Волині, і всі його вважали ще за життя за людину Святу. Вістка про впокоєння Іова покотилася скрізь, і на його Похорон зібралося безліч народу, — народ ховав свого улюбленого народнього Святого, свого міцного оборонця проти унії, свого щирого богомольця, і всі ревно плакали...

І багато людей вже тоді сподобилися бачити, як сяяло Світло з могили Святого.

Ще за два роки перед своєю смертю Преподобний Іов указав свого наступника на Ігуменстві, — Ієромонаха Самуїла Добрянського. Браття по смерті Іова обрали собі Ігуменом справді о. Добрянського, і він керував монастирем до 1659-го року.

запровадив до Церкви Митрополит Петро Могила проти уніятів.

КАНОНІЗАЦІЯ ПРЕПОДОБНОГО ІОВА ПОЧАЇВСЬКОГО.

Життя Преподобного Іова склав його вірний учень, Ієромонах Досифей. Довгі роки Досифей виховувався під проводом Іова, бачив на власні очі життя його, бо жив з ним. Цей опис його життя вийшов друком у Почаєві 1791-го року: “Житіє Преподобного Іова Желізо”.²⁶

Ще коли 1651-го року ховали тіло Преподобного Іова, то, — як я вище казав, — багато з присутних сподобилося бачити блискуче Сяйво, яке виходило з могили його. І пізніше люди бачили не раз це сильне сяйво, яке било з могили Преподобного. На могилу приходило багато народу, і почалися чудесні зцілення, і чутки про них понеслися по всій Волині.

Сім літ і 10 місяців пролежало тіло Преподобного Іова, закопане в монастирським садку. Чуда на могилі відбувалися явно, і було їх багато. Народ великими юрбами відвідував улюблену могилу.

Цього часу, року 1659-го сталося нове чудо: Ігумен Іов явився у сні Київському Митрополитові Діонісієві Ба-

²⁶ Книжечка вісімкового розміру, на 16 листків. Див. Опис Ундолського. Доповнення під ч. 105.

ПРЕПОДОБНИЙ ІОВ ПОЧАІВСЬКИЙ
† 28. X. 1651-го року.

лабану й сказав: “Повідомляю твоє Преосвященство, що Бог призволяє, щоб ти відкрив кості мої”... Митрополит був здивований, але нічого не робив. Тоді видіння повторилося, вимагаючи того самого. Митрополит не знав, що почати... По цьому сталося третє видіння, і Преподобний Іов нагадав про кару за бездіяльність.

Тоді Митрополит Балабан пізнав, що це не простий сон, а Божий наказ. Він узяв з собою Овруцького Архимандрита Феофана Креховецького, що був тоді в Києві, і поспішив з ним до Почаєва. А в Почаєві Митрополит пильно дослідив цю справу, і виявилось, що ще від дня упокоєння Іова при гробі чиняться чудесні зцілення, і що місцевий народ уже почитає Іова за Святого. Усі оповідання про чуда були пильно перевірені свідками. Ігуменом Почаївського монастиря був тоді учень Іова, Іеросхимонах Досифей.

По всьому цьому, докладно все перевірили, 28-го серпня того ж 1659-го року, у присутності Митрополита й численного Духовества, гріб Ігумена Іова відкопали й відкрили, — тіло було нетлінне.

На час відкриття гробу зібралось безліч народу, і вони були свідками всього,

що тоді відбувалося. Як тільки відкрили гроба, приємні пахощі почулися кругом... І багато недужих одержали зцілення того ж таки дня.

Бо славний Господь у Святих Своїх!

Нетлінні Мощі Іова перенесли з саду в новий Собор, і поставили їх там у притворі. І чутки про відбуті чуда пішли по всій Україні. А святкування пам'яті Преподобного Іова Митрополит поблагословив чинити 28-го жовтня, у день смерти, щорічно, що й виконується аж до сьогодні.

9.

ІОВ ПРАВИТЬ СЛУЖБУ З АНГОЛАМИ.

Незабаром по цьому сталося нове чудо, яке докладно записав о. Досифей. Напередодні Свята Воздвиження Чесного Хреста, 13-го вересня того ж 1659-го року, прибула в Почаївський монастир фундаторка Троїцького Собору Єва Домашевська, і їй відвели помешкання. При ній була служниця її Анна, дівчина чесного характеру. Ігуменом цього часу був Іеросхимонах Досифей, який тоді лежав смертельно хворий, про що всі знали.

І ось опівночі на 14-те вересня Єва Домашевська почула прекрасний спів,

який доносився з нового Собору Пресвятої Тройці, якого вона була фундаторкою. Побачила вона і сильне незвичайне Світло, що сяяло в церкві. Подумала вона, що це почалося нічне Богослуження, і послала свою Анну розвідати, що́ то робиться.

Прийшовши до церкви, Анна побачила, що двері відчинені, а вся церква переповнена незвичайним Світлом. А посеред церкви стояв Преподобний Іов у блискучім пресвітлім облаченні, і читав молитву. По боках його стояли два блискучі Анголи...

Анна перестрашилася й не могла рухнутися з місця. Але Преподобний Іов сказав їй ласкаво: “Нехай Бог буде з тобою, дівчино, — не лякайся! Підни но, і поклич сюди Ігумена, Іеросхимонаха Досифея”.

— Та Ігумен лежать тяжко хворі, і лікар не чекає, що вони одужають, — відповіла дівчина.

Але Преподобний ще раз повторив те саме, і дав дівчині для о. Досифея шовкову хусточку, омочивши її в елей, — щоб недужий Ігумен помазався ним.

Дівчина негайно виконала все, що їй було наказано. І як тільки смертельно хворий Ігумен Досифей помазав своє

боляще тіло присланою хусточкою з елеєм, то відразу почув, що видужав... Перестрашений Ігумен зараз кинувся до церкви, але вона була замкнена на замок, і о. ключар (еклесіярх) якраз відмикав її... Ключар сильно здивувався, побачивши при дверях зовсім здорового свого Ігумена, і той розповів йому, що сталося. Ігумен Досифей увійшов у церкву, і ревно помолився перед гробницею Преподобного Іова, що зцілив його від смертельної недуги.

Велике й корисне заступство Святих перед Господом!

10.

ЧУДЕСНЕ ВРЯТУВАННЯ ПОЧАЇВСЬКОГО МОНАСТІРЯ ВІД ТУРКІВ 1675-го РОКУ.

Ще з року 1672-го появився в Україні султан Мохамед IV, і сильно руйнував українські землі. До нього приєдналися й кримські татари, і робили те саме. Скрізь усе горіло, скрізь хватили народ у полон, скрізь була руїна...

Король Ян Собеський року 1675-го оголосив війну туркам, бо вони рік перед тим взяли й спалили місто Збараж. Почалася "Збаразька війна" між турками та поляками. Турки з Поділля посунули на Галичину та Волинь, зруйнували Збараж,

Вишгородок і Вишнівець, і подалися на Почаїв.

Турки шаліли, — попалили й пограбували всі дооколишні місця. Це йшов турецько-татарський загін під керівництвом хана Нурредина. Нарешті, 20-го липня, він підступив під Почаївський монастир. Увесь народ з сусідніх околиць позбігався до монастиря і поховався, де було можна, бо був неозброєний. Сам Почаївський монастир був обнесений тільки грубим дерев'яним частоколом. Здібніші й здоровші з монахів та з народу стали до оборони своєї Святині, хто з чим міг. Ігуменом був Феодосій Левицький.

А рятунку ні звідки не було, — козаки гетьмана Дорошенка стояли під Чигирином, а поляки боронили Варшаву.

Турки зловили таки двох монахів, і вбили їх. Усі ті, хто не міг боронити монастиря, безпереривно молилися в Св. Троїцькім Соборі перед Чудотворним Образом Божої Матері та перед Мощами Преподобного Іова, бо тепер тільки вони були оборонцями безборонного монастиря...

Монахи й народ завзято боролися, і так минули два дні, 20 і 21 липня 1675-го року. Настала третя ніч, з 22 на 23 лип-

ПОЧАЇВСЬКА БОЖА МАТИ.

Року 1261-го на Почаївській Горі на Волині з'явилася одному монахові та пастухові Івану Босому Божя Мати. У скелі, де стояла Божя Мати, позостався слід Стопи Її, з якої йде цілюща джерельна вода. На цьому місці пізніше, десь уже з XIII віку, побудований Почаївський Манастир.

ня, — на цей час хан Нурредин призначив генеральний штурм Почаївського монастиря. Усі подесятерили свою ревність: молодші монахи з народом біля частоколу, а решта — в молитвах у Соборі.

І ось почався Акафист до Пресвятої Богородиці. Хор і всі люди зо слізьми заспівали: “Побідоносній Воеводині, як від злого врятовані, пісні переможні в подяку складаємо Тобі ми, слуги Твої, Богородице!...” І в цей час раптом розкрилися хмари, і над Собором появилася Богородиця в блискучому сяйві, оточена Анголами з оголеними мечами... Праворуч при Богородиці стояв на хмарах Преподобний Іов і молився до Богородиці про рятунок безборонного монастиря...

Усе це побачили турки й татари, і почали безладно пускати стріли на небесне видіння, але стріли верталися назад, і били тих, хто стріляв. Перелякані во роги зрозуміли, що діється чудо, стали панічно втікати, і Почаївський монастир був урятований... Передання свідчить, що дехто з турків і татар прийняли Православ'є і позоставилися послухниками в монастирі.

Діва Марія завжди Опікунка тих, хто Її благає.

Чутка про це чудесне врятування Почаївського монастиря від турків і татар відразу рознеслася по всій Волині, і всім підняла духа, — є в нас опікунка Православія й Заступниця православного українського народу!

На пам'ятку цього чудесного врятування Почаївського монастиря від нехристів пізніше складена була велична народня дума, яка співається й тепер:

Ой зійшла зоря вечоровая,
Над Почаевом стала...

Дума ця хвилююче змальовує і трагедію Почаївського монастиря, і чудесне заступництво Божої Матері та Преподобного Іова за православну Святиню. Спокійно слухати цю трагічну кантату ніхто не може...

Почаївське чудо 1675-го року пізніше намальоване було в Соборі на лівій стіні, а також намальоване і при вході в Печерну церкву, де лежать Мощі Преподобного Іова.

В Ікосі 8-му Акафіста Преподобному Іову про це чудо читаємо: "Ти увесь, преславний Іове, справді еси покрова й оборона твого монастиря, і це зрозуміли православні, коли побачили тебе на Небі, як ти молився до Богородиці про спасіння Святої Лаври, та монахів і світ-

ських, сильно обложених агарянами, але з того часу радісно тобі співаючих: Радуйся, всемогутній наш заступнику! Радуйся, сило неборима святого монастиря! Радуйся, ти напад агарянський відбив! Радуйся, ти стріли на голови їхні повертав! Радуйся, ти ублагав еси Сили Ангольські явитися на поразку їх! Радуйся, ти багатьох агарян привів тоді до Христа! Радуйся, ти військових, які воювали монастиря, перетворив на його послухників!"

Трохи пізніше в Почаївському монастирі була поставлена нова церква, — Перемога Богородиці, на пам'ятку врятування монастиря від турків та татар. Ігуменом Почаївського монастиря під час нападу турків був Феодосій Левицький.²⁷

Того ж 1675-го року при облозі монастиря турками одному монахові вороги відтяли голову. Монах узяв свою голову в руки і пішов з нею в Собор до Ікони Пресвятої Богородиці, — поклав свою голову перед Нею, і тоді упокоївся. Чудо це зробило на всіх величезне враження, розійшлося по всій Україні і було оспіване в народніх піснях.

²⁷ А деякі джерела дають Пасафата Добромирського.

11.

ПРЕПОДОБНИЙ ІОВ ПІД ВАСИЛІЯНАМИ.

Почитання Преподобного Іова, Чудотворця Почаївського, почалося, як ми бачили вище, ще за його життя. Канонізація його відбулася через 8 літ по його упокоєнні, 28 серпня 1659-го року. І з того часу почитання Мощей Преподобного Іова, через чуда його, усе зростало та ширилось.

При печері Преподобного Іова рано була побудована невелика церква, з Престолом на честь Великомучениці Варвари. З північного боку цієї церкви був вхід до печери, в якій спочивали Мощі Св. Іова. Церква ця звалася Печерною.

Довго Почаївський монастир міцно оборонявся проти наскоків уніятів, але в кінці року 1721-го вони — через підступи, обман та насилля — таки захопили його, і в православній Святині засіли уніяти василіяни, найбільше окатоличені серед інших уніятів. І до 1831-го року Почаївський монастир перебував у тяжкому чужовірному полоні.

Уніяти василіяни, запосівши монастиря, відразу замкнули печеру Преподобного Іова, і нікого до неї не пускали. Іов — православний український Святий, а до таких уніятів нема діла. І довго Мощі

Преподобного були “під спудом”, цебто заховані. І плакав народ, безсильний що зробити для визволення захопленої Святині.

Та народ таки став сильно й голосно вимагати відкрити православну Святиню, якої цілком заховати василіяни ніяк не могли. І вкінці вони додумалися, що Мощі загально шанованого Святого і для унії будуть корисні, і десь аж у 40-х роках XVIII століття мусіли таки відкрити Преподобного. Народ знову почав ходити до свого улюбленого Святого, і знову стали чинитися зцілення від Мощів. Гріб Преподобного не був у порядку, бо василіяни за ним мало доглядали.

Справою почитання Преподобного Юва нарешті зайнявся щедрий і великий меценат і новий фундатор Почаївського монастиря католик граф Микола Потоцький. Він давав василіянам на цього монастиря величезні суми, — біля двох мільйонів злотих,—але працею василіян не був задоволений, бо вони монастирем мало цікавилися. 1 2 листопада 1767-го року граф Потоцький написав суперіорові (Ігуменові) Почаївського монастиря Іпатію Білінському наказового листа, в якому доручає йому просити в Папи Климента XIII канонізації й внесення в

число Святих Преподобного Іова, Ігумена Почаївського.²⁸

Суперіор Почаївської Лаври й генерал Протоархимандрит Білинський зараз же відписав (по-польськи) і на цього листа. Він писав: “Канонізація поважаного (не пише: святого) Желізо трудна до здійснення теперішнього часу, бо Іов не був мучеником. І хоч він від місцевого Єпископа, Київського Митрополита Діонісія Балабана, признаний був через чуда за Святого, але в Римі на кардинальським засіданні це krіbrują і przetrząsają (перещиджують і перетрушують) по кілька разів. А тому дай Боже, щоб хоч через декілька десятиліть сталося це відкрите признання Іова за Святого Угодника Божого”.²⁹

Звичайно, Рим таки ніколи не визнав Іова за Святого, бо ж о. Желізо ціле життя своє боровся проти католицтва та проти унії. Тільки в нещасній Україні за силою накиненої унії могла трапитися така нісенітниця, щоб Рим канонізував до числа Святих найбільшого борця проти унії...

²⁸ *Архим. Америкосій*: Сказаніе о Почаевской Успенской Лаврѣ, 1878 р., ст. 94.

²⁹ *Америкосій*, там само.

Так пробув Святий Угодник Божий у невиясненому стані аж до кінця свого уніятського полону, по 1831-ий рік. Василіяни звичайно ховали Мощі Препо-

**ПОЧАЇВСЬКА БОЖА МАТИ.
ЗО СТОПОЮ.**

Слід Стопи Божої Матері — найдавніша Святина Почаївського Манастиря. До 1649-го року ця Святина була під відкритим небом, пізніше над нею побудовано церквою.

добного Іова, і не виставляли їх на прилюдне шанування.³⁰

12.

ПРЕПОДОБНИЙ ІОВ ПОВЕРНЕНИЙ ПРАВОСЛАВНИМ.

Історія не стояла, — у роках 1830—1831 знялося польське повстання, і Почаївський монастир узяв у ньому відкрити активну участь грішми, друком маніфестів та збройно. Усе це окрема Військова Судова Комісія відкрила, і суд постановив вернути Почаївського монастиря назад до православних.³¹ І 10 жовтня 1831-го року Преподобний Іов позбувся свого уніятського полону. І з цього часу почалося вільне й правдиве почитання Преподобного Іова, і правдива опіка над його Мощами православних монахів свого монастиря.

Перший православний Єпископ Волинський Амвросій Морев (1828—1832),

³⁰ С. Антонович на ст. 33 подає: “За унії Мощі Преподобного Іова були закриті”. Те саме подає й о. К. Зноско: “Васпільяни сховали Мощі Іова “під спудом” (ст. 12).

³¹ Про все це пишу докладно в своїй монографії про Почаївського монастиря.

оглянувши Почаївську Лавру, повідомив Святіший Синод, що Мощі Преподобного Іова спочивають у Печерській церкві, і вони зовсім цілі й нетлінні.

А року 1833-го, з доручення Св. Синоду, відбулося врочисте відкриття Мощів Преподобного Іова, за Єпископа Волинського Інокентія Сельнокринова. До Почаївського монастиря приїхав і Архiepіскоп Кам'янець-Подільський Кирил. Урочистості відкриття Мощів почалися 27-го серпня 1833-го року, а закінчилися 28-го. Два Архипастирі своїми руками відкрили гріб Преподобного Іова, у присутності Духовенства та безлічі народу, — і тіло о. Іова Желізо було нетлінне. Це була друга офіційна канонізація Преподобного Іова.

Печерну церкву значно поширили (печера Преподобного Іова була маленька), і стали щоденно правити Служби Божі при гробі Святого. З цього приводу Печерна церква набула свого правдивого значення, і за нею належно доглядають, щоб дати повну змогу прочанам вільно молитися при гробі Преподобного Іова.

Мощі Преподобного Іова стали предметом усе більшої та ревнішої опіки церковного проводу Почаївської Лаври. Василіяни ховали Мощі Святого, як право-

славного, тепер же вони були виставлені на загальне почитання. Народу приходило так багато, що з 1841 року став призначатися окремий “Гробовий Ієромонах”, який безпереривно знаходиться при гробі Преподобного Іова, як вартовий доглядає його. Призначений був і другий Ієромонах, — записувати всі чудеса, які були від Мощів Преподобного Іова.³²

Того часу, року 1842-го прислала Почаївському монастиреві відома церковна добродійка, графиня Анна Олексіївна Орлова-Чесменська, мистецьку срібну труну (раку) для Мощів Преподобного Іова. До труни додано все потрібне, — малинове покривало і срібну позолочену лямпаду. Труну різьбив мистець Верховців. Вага труни 3 пуди 37 фунтів і 69 золотників, а вага лямпади — 4 фунти 12 лотів срібла.

На труні (раці) мистецьки вирізані такі малюнки. Зверху, — Преподобний Іов у Мантиї і в Схимі. А на боках труни дано: Божа Мати в хмарах, а перед нею молиться Преподобний Іов Желізо спасти монастиря від турок і татар, попередній Собор, явлення Богородиці на скалі, Її Стопа на скалі, пастух, що сподобився

³² А. Хойнацький, ст. 168.

бачити це явлення, та китиці квітів. Таким чином для Мощів Преподобного була вже й достойна труна.

І 14 серпня 1842-го року Єпископ Анатолій переклав Чесні Мощі Преподобного Іова в нову раку (труну).³³

Року 1844-го в печері над гробом Преподобного Іова поставлений був розкішний балдахин, покритий листовим золотом. Робота А. Прокофієва.

А року 1858-го Печерну церкву поділено на дві: церкву Преподобного Іова та церкву Св. Великомучениці Варвари, поставлено й нового вирізьбленого позолоченого Іконостаса. Але пізніше це виявилось незручним для вірних, і дві церкви знову поєднані в одну, Іовську, велику й простору.

Почаївська Лавра ніколи не спинювала своєї ревної опіки над Мощами Преподобного Іова. Пізніше над його домовиною поставлений був величний балдахин з білого, каварського мармуру. Зробив його (за 6000 рублів) італійський мистець Леопольд Менціоне. Балдахин високо мистецький, поставлений був у Почаєві 13 листопада року 1889-го. Цей балдахин замінив попередній, по-

³³ А. Хойнацький, ст. 172.

золочений дерев'яний з 1875-го року.³⁴

Року 1882-го законовчитель Ніженського Ліцею кн. Безбородка, магістер Богословія Прот. Андрей Хойнацький (1836—1888), сам волиняк з походження, склав Акафиста й дві Службі на честь Почаївської Божої Матері та Преподобного Іова. Св. Синод перше двічі відмовляв поблагословити їх (бо Святий Іов — українець!), але 27 липня 1883-го року таки поблагословив.³⁵ Акафист Іову складений церковно-слов'янською мовою, душевно поетичний і переповнений описом чеснотности Преподобного та згадками про тодішні історичні події.

І з того часу стали щоденно, по Св. Літургії, читати Акафиста Преподобному Іову, і самі Сужби Божі вже були для Святого пристосовані.

Року 1901-го жовтня 28 дня Почаївський монастир врочисто святкував 250-ліття з дня упокоєння Преподобного Іова. А року 1951-го припадала 300-літня річниця цього, але відсвяткувати цей ювілей всенародно не було змоги під безбожною владою в ССРСР.

За нового часу встановлено тричі до

³⁴ Там само, ст. 209—211.

³⁵ А. Поповъ: Православные русские Акафисты, Казань, 1903 р., ст. 327—331.

року святкувати Преподобного Іова: 1. День іменин 6 (19) травня, 2. День знайдення Мощів 28 серпня (10 вересня) і 3. День блаженного упокоєння 28 жовтня (10 листопада). На ці Свята завжди збирається дуже багато народу не тільки з близьких міст, але й найдальших сторін.

13.

ЗНАЧЕННЯ ПРЕПОДОБНОГО ІОВА В ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕРКВИ.

Значення Преподобного Іова Почаївського в історії Української Церкви величезне, — власне це він сильно обороняв Православ'є саме тоді, коли на нього зо всіх сторін жорстоко кидались і католики, і унії. Своім глибоко чеснотним та праведним життям і своїми чудами по смерті Ігумен Іов став широко відомий в народі, і всі брали з нього приклад, і твердо стояли при Православній Вірі. Преподобний Іов був ревний і твердий православний, — і він сіяв скрізь по Волині й по Галичині міцну прив'язаність до Православної Віри. І що цих земель не змогли цілком захопити унії, це ми завдячуємо головно великим впливам Преподобного Іова як живого, так і впокоєного. Він сильно здержу-

вав уніятський похід, і цим спас Україну, як православну націю.

Народ численними товпами ходив на прощу до Почаївського монастиря, і оповідання про чуда, які відбувались від Мощів Преподобного, розносилися не тільки по всій Волині й Галичині, але й по всій Україні, а навіть і по всій Росії. І за тяжких часів уніятського гоніння це власне голосна Слава Іова тримала всіх при Православії, це вона давала українському народові бадьорого духа видержати ці гоніння до кращих часів.

Преподобний Іов був міцно пов'язаний з Чудотворною Іконою Божої Матері, і чуда творили Вони двоє, і народ так само міцно пов'язав їх. І це довго берегло Почаївський монастир при Православії, і тільки року 1721-го він попав у полон уніятів. Іов широко знаний в народі власне як твердий і безкомпромісовий борець за Православіє проти унії, а це і всіх українців робило такими ж.

І це величезне історичне значення Преподобного Іова в обороні Православія проти нападів уніятів, — це головний зміст і Акафиста йому, що щоденно правиться в Почаївській Лаврі, і підтримує слухачів на дусі і в Православії.

Ось уривки³⁶ з цього Акафиста: “Радуйся Істинної Церкви добрий воїне І1, Ти батьків наших від ереси охоронив І1, а дітей їх у Благочесті (Православії) утвердив І1. Радуйся, не стійких у Вірі за твердження І1, Ти на Волині і в Галичині Світлом Православія всіх просвіщав К5, Ти землю Волинську Похороном своїм освятив І7, З’явленням твоїх Мощів утвердив нас у Православії, своїми молитвами землю Волинську до Православія вернув К9. Отче Преподобний, Ти все життя своє був міцним муром Православної Віри в землі Волинській і Галицькій І10. Ти був світильником Православної Віри і стовпом Благочестя І11. Ти розпалював серця наші ревністю до Православія І11. Ти великий ревнитель Православної Віри К13. Ти для землі Волинської і Галицької Світило благосвітле”. І т. ін.

І кожен Ікос закінчується так: “Радуйся, Іове, преславний Угодниче Божий, і монастиря Почаївського окрасо!” І це виголошення, тільки в іншій формі, неслося до Преподобного Іова три віки зо всіх українських грудей. І Бог почув ці молитви, і не допустив, щоб в Україні запанувала унія, яка несла з собою вина-

³⁶ Скорочення тут: І — це Ікос, а К — це Кондак. а цифра показує, котрий саме.

родовлення українського народу й його смерть, як нації.

Належно оцінити працю Преподобного Іова можна тільки на тлі тодішнього часу, на тлі історії, — при жорстокім гонінні на Православіє він був крицевим прикладом стійкості для всієї України. Преподобний Іов — це чисто український Святий, який усе довге трудяще життя своє міцно боронив саму душу свого народу, — його Віру Українську, Віру Православну.

І поки австрійський кордон не був міцний, сотні й тисячі прочан із Галичини ходили на поклоніння Святому Іову, і це втримувало їх при своїй Православній Вірі. Коли ж австрійський кордон зміцнів і австрійський уряд, що на прохання уніятського проводу завжди жорстоко винищував у себе Православіє, спинив прощі до Почаєва, то спинився й вплив Святого Іова на Галичину, вона попала в уніятський полон, і забула про свого найкращого сина, галичанина Іова Почаївського. А відірвавшись від Православія, галичани стали тисячами щорічно переходити на католицтво і ставати поляками.

Бо хто зраджує своїй Вірі, той зраджує і своїй нації.

Ігумен Почаївський Іов Желізо безко-

нечно багато зробив і для свого монастиря, і для Волині, і для всієї України. Це він на довгий час задержав полонення Православної Церкви уніятами, і на Волині, і в Галичині. Крім того, своїм чеснотним життям та своїми молитвами він заслужив велику ласку в Господа Бога, і став творити численні чуда, тому Православна Церква зарахувала його в число своїх Святих. І як Святий, Преподобний Іов міцно боронив Православну Церкву від унії і по своєму блаженному упокоєнні, і це він допоміг, що, коли р. 1795-го Польща впала, то разом впала й “польська віра”, унія, і вся Волинь вернулася до Віри батьків своїх, до Віри Української, — до Віри Православної.

ДЖЕРЕЛА Й ЛІТЕРАТУРА.

Джерелами для вивчення життя й праці Преподобного Іова служать: *Przesławna góra Roszajowska*, 1757. Те саме, видання 1773 та 1807 року. По церковно-слов'янсько-українськи видано 1793 року: *Гора Почаевская*, — тут історія Почаївського монастиря, а також чуда Преподобного Іова. — *“Пчела Почаевская”*, 1885 р., — збірник праць Преподобного Іова. — *Житіє* Преподобного Іова Желізо, Почаїв, 1791-го року, 16 листків. написав учень Іова — Ієросхимонах *Досифей*. Воно пізніше не раз передруковувалось під назвою: *Житіє* блаженного Іова, напр. у Джордан-від, 1950 р., ст. 43—50, але мову оригіналу перероби-

ли цілком на церковну. — В Архіві Почаївського монастиря переходується Пом'яник, а в ньому є ва початку: “Родъ Преподобнаго Іова”; за переданням, цього Пом'яника склав сам Іов року 1641-го.

Література: Архимандрит *Амвросій* (Лотоцький): Сказаніе о Почаевской Успенской Лаврѣ, Почаїв, 1878 р. — Прот. *А. Хойнацькій*: Православіе на западѣ Россіи въ своихъ ближайшихъ представителяхъ или Патерикъ Волыно-Почаевскій. Москва, 1888 р., ст. 199 і 312. — Проф. *Е. Голубинскій*: Історія канонизаціи Святыхъ въ Русской Церкви, Москва, 1903 р., ст. 221, видання друге. — *А. Петрушевичъ*: Жизнь преподобнаго отца Іова, “Зоря Галицкая” на 1860 р., Львів. — Прот. *А. Хойнацькій*: Преподобный Іовъ, Ігумень Почаевскій, его Жизнь и прославленіе, “Поч. Еп. Вѣд.” 1871 р., ч.ч. 3—5, 7—8, 11, 13; окремо 1878 рік, Житомир. — *А. Сементковскій*: Історія Почаевской Лавры, “Сборникъ въ память перваго русскаго статистическаго сѣзда 1870 года”. — Житія Святыхъ, ч. 4, за жовтень. Видання “Братства пр. Іова Почаївського”, Мюнхен, 1951 р., ст. 66—82, але написано з сильно москвофільським напрямом і багатьма помилками. — *М. Возняк*: Історія української літератури, Львів, 1921 р., т. II, ст. 201, 25 і 177. — *П. Н. Батюшковъ*: Волынь, Спб., 1888 рік, ст. 143. 144 і 191. — *А. Хойнацькій*: Очерки изъ исторіи Православной Церкви и древняго Благочестія на Волини. Житомир, 1878 р. — *Іоно ж*: Путеводитель по горѣ Почаевской. — *Іоно ж*: Почаевская Лавра, Почаїв, 1897 р. (цю посмертну працю доповнив Гр. Я. Крижановскій). — Прот. *Іоан Карвовскій*: Преподобный Іов Желізо, див. “Духовный Сіяч” 1930 р., числа 19—22, Крем'янець на Волині. — *П. І. Караше-*

вичъ: Очеркъ Історіи Православної Церкви на Волини, Спб. 1855 р., магістерська дисертація. — *О. М-въ*: Монастирь Скит Манявскій, див. “Русскій Календарь на 1906 г.”, Львів, ст. 65—126. — Прот. *К. Зноско*: Житіє Преподобнаго Іова, Ігумена и Чудотворца Почаевскаго (1550—1561), Варшава, 1932 р., 16 ст. — Прот. *Н. Н-о*: Преподобный Іов, Ігумен і Чудотворецъ Почаївський, Варшава, 1933 р., 4 ст. — *С. Антонович*: Короткий історичний нарис Почаївської Успінської Лаври, Крем’янець, 1938 р., а особливо розділ IV: Життя й діяльність Ігумена о. Іова Заліза, ст. 19—31. — Прот. *А. Хойнацькій*: Житиє и подвиги Преподобнаго и Богоноснаго Отца нашего Іова, въ схимонасѣхъ Іоанна Желѣза, Ігумена и Чудотворца Почаевскаго, его прославленіє и чудеса, съ приложеніємъ собственныхъ его бесѣдъ и поученій. — *Його ж*: Родъ Преподобнаго Іова, Ігумена и Чудотворца Почаевскаго, въ Памятникахъ Лавры Почаевской. “Вол. Еп. Вѣд.” 1878 р. ч. 6. — *Його ж*: Матеріали для жизнеописанія Преподобнаго Іова, Ігумена Почаевскаго. “Вол. Еп. Вѣд.” 1878 р. ч. 17. — *Його ж*: Преподобный Іовъ Почаевскій и схимонахъ Іовъ Княгиницькій, “Вол. Еп. Вѣд.” 1879 р. ч. 13. — *А. И. Мурашовъ*: Житіє Блаженнаго Іова Желѣза, Ігумена Лавры Почаевской. Почаїв, кілька видань. — Архіеп. *Филарет* (Гумилевскій): Житія Святыхъ кн. X, ст. 273—278, Спб. 1900 рік. — Свящ. *Е. Струменскій*: Житіє Преп. Іова, “Странникъ”, 1946 рік. — Ігумен *Інокентій* (Леоферов): Преподобный Іов, Ігумен Почаївський, подвижник і оборонецъ Святого Православія. З нагоди 300-річчя блаженної кончини, див. “Православний Вісник”, Львів, 1951 р., числа 1 і 2.
